

REALIZACE DOKUMENTU STOCKHOLMSKÉ KONFERENCE V ČSSR

Dne 19. září 1986 bylo ve Stockholmu ukončeno jednání Konference o opatřeních k posílení důvěry a bezpečnosti a o odzbrojení v Evropě. Podpisem závěrečného dokumentu vstoupilo 35 účastnických států Evropy, USA a Kanady do nové etapy vzájemných vojenskopolitických vztahů. Přijatý dokument byl výsledkem dvou a půlletého úsilí, výměny názorů, střetů, ústupků a kompromisů. Cesta k jeho vypracování nebyla jednoduchá a lehká. Vyžadovala od všech účastnických států maximum vzájemného pochopení a politické vůle vyplnit co možná optimálně ustanovení Výsledného dokumentu madridské následné schůzky Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE).

Je nespornou zásluhou SSSR a ostatních socialistických zemí, že bylo dosaženo výsledku, kterým byl učiněn další významný krok k zmírnění vojenskopolitické situace v Evropě a státy přijaly opatření, jež výrazně napomáhají k posílení vzájemné důvěry a bezpečnosti.

Přijetím Dokumentu stockholmské konference se účastnické státy nejen opětovně přihlásily k takovým klíčovým myšlenkám Závěrečného aktu helsinské konference jako je např. povinnost zdržet se ve vzájemných vztazích hrozby silou a použití síly jako prostředku k porušování suverénních práv jednotlivých států, ale naopak zdůraznily, že jedinou cestou, která vede k řešení vzájemných sporů, by mělo být mírové jednání a mírové prostředky. V Dokumentu bylo rovněž zdůrazněno nezvratné odhodlání účastnických států rozvíjet úsilí

k posílení bezpečnosti a spolupráce v Evropě. Zvláštní význam mají konkrétní opatření, jež směřují k posílení důvěry a k zvýšení bezpečnosti všech účastnických států, které ve svém důsledku a vzájemném uplatňování mohou vést k snížení nebezpečí vzniku vojenské konfrontace. Tato opatření rovněž umožňují omezit možnost vzniku ozbrojeného střetnutí na základě mylného pochopení charakteru vojenské činnosti uskutečňované účastnickými státy.

Přijetím Dokumentu byla tedy zahájena etapa praktické realizace jeho ustanovení. Od samého počátku je výrazně ovlivňována politickou vůlí jednotlivých účastnických států v přístupech k přesnému a komplexnímu plnění závazků, které z něho vyplývají. Ne vždy a ne okamžitě byla pochopena nutnost změny politického a vojenského myšlení tak, jak to Dokument vyžaduje. Stereotypy v přístupech k realizaci vyplývající mnohdy z nedostatku dobré vůle pochopit dynamiku současného vývoje mezinárodních vztahů, našly svůj odraz v postojích, jež některé účastnické státy projevily a v řadě případů stále ještě projevují.

ČSSR věnovala od samého počátku této etapy maximální pozornost přesnému plnění všech ustanovení Dokumentu stockholmské konference. V rámci FMNO byl vytvořen **zvláštní orgán**, jehož hlavním úkolem se stalo organizační zabezpečení ustanovení Dokumentu v podmínkách ČSLA.

Velení ČSLA neprodleně přistoupilo k **výběru generálů a důstojníků a k právě plnění úkolů pozorovatelů** ve smyslu ustanovení Dokumentu o pozorování vojenských činností účastnických států. Příprava byla a i nadále bude cílevědomě zaměřena jednak k hlubokému pochopení smyslu a významu Dokumentu a samotné praktické činnosti pozorovatelů na stanovených cvičeních. Pozornost jsme zaměřili na schopnost rozpoznání charakteru cvičení s cílem stanovit, zda nemají agresivní a konfrontační formu, jež ohrožují bezprostředně ostatní účastnické státy. Této části přípravy vybraných pozorovatelů byla věnována mimořádná pozornost, neboť v důsledku jejich stanovisek, která pozorovatelé k jednotlivým cvičením jsou povinni zaujmout, budou zásadně ovlivněna celková hodnocení postupů účastnických států k plnění Dokumentu stockholmské konference. Nepřesná a subjektivní hodnocení by naopak mohla vést k diskreditaci přístupu ČSSR a k jejímu obvinění z tendenčnosti a nepodstatněné zaujatosti.

Nemenší pozornost věnujeme i otázce **inspekční činnosti** ve smyslu Dokumentu. Postupně jsme vytvořili všechny nezbytné kádrové a technické předpoklady nejen k tomu, aby ČSSR mohla dostát beze zbytku všem požadavkům na inspekci vojenských aktivit na našem území, ale i pro případ vlastní inspekce na území ostatních států. Pro splnění tohoto úkolu byla zpracována příslušná metodika, která slaďuje činnost při zabezpečování požadavku kteréhokoli účastnického státu na vykonání inspekce vojenské činnosti na území ČSSR. Otázky spojené s přijetím zahraničních inspekčních skupin jsou odpovědnými orgány FMNO pravidelně procvičovány a prověřovány. Návky potvrdily, že úkoly, které vyplývají z Dokumentu stockholmské konference v oblasti inspekce vojenské činnosti, jsou všestranně zabezpečeny. K tomu slouží např. i letka zvláštního určení, která je vybavena příslušnou leteckou technikou, i skupina terénních a spojovacích vozidel. Všechny tyto prostředky jsou speciálně upraveny pro činnost inspektorů a jejich doprovodu.

Byla rovněž navázána úzká součinnost s resorty federálního ministerstva zahraničních věcí a federálního ministerstva vnitra s cílem komplexně zajistit praktickou realizaci všech ustanovení Dokumentu stockholmské konference.

Celá tato přípravná činnost byla velmi náročná nejen z hlediska časového, organizačního i materiálně technického, ale i proto, že šlo o opatření, která dosud nebyla v podmínkách ČSLA prakticky realizována a nebylo tedy možné využít předchozích zkušeností. Neustále bylo nutné brát v úvahu, že jakýkoli nedostatek, chyba či nedomyšlenost mohou mít závažné mezinárodně politické dopady a ve svém důsledku mohou diskreditovat ČSSR a zpochybnit její upřímný přístup k procesu upevňování celoevropské bezpečnosti. Z tohoto důvodu velení ČSLA věnovalo této činnosti nepřetržitou pozornost a okamžitě řešilo všechny vzniklé problémy.

Rok 1987 byl prvním rokem, kdy ustanovení **Dokumentu stockholmské konference vstoupila v platnost**. Na základě výměny ročních plánů vojenských činností mezi účastnickými státy konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě bylo možné konstatovat, že v zóně aplikace tohoto Dokumentu bude uskutečněno celkem 47 cvičení různé úrovně, jež podléhají v jeho smyslu notifikaci. ČSSR plánovala tři notifikovaná cvičení, z nichž dvě dosáhla úrovně, kdy je nutné pozvání pozorovatelů z ostatních účastnických států. Již tato fáze byla důkazem toho, že plány vojenských činností jsou významným dokumentem, který zásadním způsobem ovlivňuje problematiku důvěry mezi účastnickými státy. Poprvé se tak v širokém měřítku uskutečnila oficiální výměna závažných informací o plánovaných vojenských aktivitách. Výrazně byl potlačen prvek překvapení a nenadálosti, které ovlivňují možnost vzniku vojenské konfrontace se všemi katastrofálními důsledky.

ČSSR se stala první zemí, jež uskutečnila vojenské cvičení za účasti zahraničních pozorovatelů. Dvoustranné divizní taktické cvičení Zima-87 bylo prvním cvičením, na kterém se prakticky začala prověřovat životaschopnost a význam ustanovení k posílení důvěry a bezpečnosti vyplývajících z Dokumentu stockholmské konference.

Pomineme-li profesionální stránku přípravy a provedení samotného cvičení, lze říci, že organizace a zabezpečení pobytu a činnosti zahraničních pozorovatelů byly vzhledem k ročnímu období i klimatickým podmínkám velmi náročné a vyžadovalo vynaložení maximálního úsilí organizační skupiny, všech zainteresovaných složek i cvičících vojsk. Pozorování cvičení Zima-87 se **zúčastnilo celkem 41 pozorovatelů z 22 zemí.** Vytvořením dokonalých podmínek pro jejich činnost prokázala ČSSR svou připravenost ke komplexnímu plnění ustanovení Dokumentu stockholmské konference a vytvořila tak precedent, který musely všechny účastnické státy vzít v úvahu a respektovat jej i ve svých přístupech. Vysoké ocenění ČSSR při plnění ustanovení Dokumentu vyjádřili ve svých vystoupeních nejen samotní zahraniční pozorovatelé, ale i představitelé řady delegací na Vídeňské následné schůzce KBSE.

Značnou pozornost věnovala ČSSR i otázce **informování široké veřejnosti** o probíhajícím cvičení i o vlastních aktivních přístupech k celoevropskému procesu posílení bezpečnosti a důvěry. Tiskové odbory federálních ministerstev národní obrany a zahraničních věcí uspořádaly před jejím zahájením tiskové konference pro československé i zahraniční pracovníky hromadných sdělovacích prostředků, na kterých vystoupili zástupci obou resortů s vyčerpávajícími informacemi.

V ostrém rozporu s přístupem ČSSR k plnění Dokumentu byl postoj USA, které ve stejném období provedly na území NSR cvičení Caravan Guard. Toto cvičení nejen že nebylo notifikováno, ale přestože dosáhlo rozsahem limitu stanoveného pro pozvání pozorovatelů, nebylo tak učiněno. Spojené státy ame-

rické formálně využily ustanovení Dokumentu stockholmské konference, které umožňovalo, aby v prvních 42 dnech roku 1987 podléhala vojenská cvičení ustanovení helsinského závěrečného aktu, tj. zásadě dobrovolnosti ve zvaní pozorovatelů. Pominuly však doporučení, aby účastnické státy i v tomto období maximálně postupovaly ve smyslu ustanovení uvedeného Dokumentu. Jasně se zde prokázala úroveň politické vůle a odhodlání přispět k posílení vzájemné důvěry i bezpečnosti v Evropě. Rozdílnost těchto přístupů registrovala a konstatovala mezinárodní veřejnost i řada delegací na Vídeňské následné schůzce. Lze říci, že postup ČSSR k plnění Dokumentu přispěl výrazně k pozitivnímu upevnění jejího mezinárodního postavení a prestiže.

Obdobně lze hodnotit i průběh dalšího cvičení, které se uskutečnilo na území ČSSR v polovině roku 1987, kdy na cvičení Střední skupiny sovětských vojsk a ČSLA byli rovněž pozváni zahraniční pozorovatelé.

Na obou cvičeních zahraniční pozorovatelé nevznikli ani jednu připomínku, která by konstatovala, že vojenská činnost má ohrožující charakter, nebo že ČSSR nevyplnila přesně jednotlivá ustanovení Dokumentu stockholmské konference. Tato skutečnost je potvrzením seriózního a vysoce odpovědného vztahu ČSSR k jeho realizaci.

V samotném průběhu roku 1987 se uskutečnila v souladu s ročními plány vojenských činností řada cvičení jak na území států Varšavské smlouvy (VS), tak NATO. **Zatímco státy VS včetně ČSSR přesně dodržovaly termíny i rozsahy těchto cvičení, zcela opačný trend se projevil u států NATO i některých neutrálních a neangažovaných zemí.** Celkem v sedmi případech došlo ke snížení předem oznámených počtů vojsk vyvedených na cvičení pod limity stanovenými pro pozvání pozorovatelů. Tento vývoj, ať již byl ze strany dotyčných zemí objasňován různými tzv. objektivními důvody, nasvědčoval v podstatě tomu, že se zde projevuje snaha znevažovat význam a závažnost ročních plánů vojenských činností jako dokumentů, které významně napomáhají k upevnění důvěry a bezpečnosti v Evropě.

Státy VS sledovaly tyto negativní jevy s pochopitelným znepokojením. Nepřistoupily však k recipročním symetrickým opatřením, protože si byly jednoznačně vědomy toho, že takového opatření je snadné zneužít k diskreditaci jich samotných i celého procesu upevnění důvěry a bezpečnosti v Evropě. Šlo v podstatě mimo jiné o to, nedopustit znevážení významu Dokumentu stockholmské konference, a tak již v samotném počátku jeho realizace zpochybnit pozitivní přínos i perspektivy dalšího vývoje. Naopak, důsledným dodržováním všech přijatých ustanovení zdůrazňovaly své odhodlání dostát přijatým závazkům a přispět k prohlubování procesu započatého v Helsinkách a Stockholmu, a to na kvalitativně vyšší úrovni, zvláště pak v oblasti opatření, která směřují k reálnému snížení ozbrojených sil a výzbroje v Evropě.

ČSSR se podílela na rozvíjení tohoto procesu ve smyslu ustanovení Dokumentu stockholmské konference i **vysláním svých pozorovatelů** na cvičení NATO v západní Evropě. Českoslovenští pozorovatelé se zúčastnili celkem osmi cvičení. Jejich účast přispěla k vyšší informovanosti o vojenských aktivitách států NATO i o jejich přístupu k plnění ustanovení Dokumentu. Naši pozorovatelé zde důstojně reprezentovali svou vlast, vystupovali aktivně a přesně hodnotili charakter probíhajících cvičení ve vztahu k otázce bezpečnosti ostatních účastnických států.

Získané poznatky prokázaly, že **přístup** jednotlivých států NATO k plnění tohoto Dokumentu je značně **diferencovaný**. Třebaže všeobecné podmínky pro

práci zahraničních pozorovatelů byly na dobré úrovni, vyskytovala se i řada dílčích nedostatků, které jejich činnost komplikovaly. Přes zdánlivou otevřenost a rozsáhlost poskytovaných informací nebyly vždy vytvořeny optimální možnosti k přesnému a výstižnému hodnocení charakterů a cílů cvičení. Souhrnně je možné konstatovat, že cvičení sama o sobě neměla ve smyslu ustanovení Dokumentu stockholmské konference ohrožující charakter. **Avšak skutečnost, že v poměrně krátkém časovém období a v těsné blízkosti čáry dotyku mezi VS a NATO se zkoncentrovaly značné síly NATO (přes 200 000 vojáků s nejmodernější bojovou technikou a s dalšími prostředky vedení bojové činnosti), představovala pro státy VS reálnou vojenskou hrozbu.** V kontrastu je přístup států VS, které cvičení usměrňovaly jak časově, tak teritoriálně do takové šíře, že v žádném případě nemohla mít ohrožující charakter.

Způsob plnění ustanovení Dokumentu byl plně potvrzen i výsledky dvou inspekci, které uskutečnily Spojené státy a Velká Británie na území SSSR a NDR, kde jejich orgány konstatovaly, že prověřovaná vojenská činnost přesně odpovídala předchozí notifikaci, a to jak počtem zúčastněných sil a techniky, tak i ohlášeným charakterem.

Rok 1987 prokázal životaschopnost Dokumentu stockholmské konference v praxi, jeho reálný a opodstatněný význam pro upevňování důvěry a bezpečnosti v Evropě.

Plnění tohoto dokumentu je však zatím v počátku a teprve jeho další aplikace v praxi ukáže, zda jednotlivé státy budou i nadále důsledně plnit přijaté závazky. Je třeba si uvědomit, že budování atmosféry důvěry v mezinárodních vztazích není jednoduché a snadné. Posilování bezpečnosti a důvěry v Evropě se neobejde bez přijímání dalších kvalitativně vyšších opatření. Jde zejména o snižování rozsahu velkých vojenských cvičení, omezení činnosti jednotek vojenského námořnictva a letectva armád NATO v přilehlých mořských a vzdušných prostorech.

V roce 1988 bude tento proces upevňování důvěry a bezpečnosti pokračovat. Na území ČSSR se uskuteční tři divizní taktická cvičení, která podléhají oznamování ve smyslu uvedeného Dokumentu, z toho **dvě s pozváním zahraničních pozorovatelů.** ČSSR vyšle opětovně své orgány na cvičení ostatních účastnických států.

Dosavadních získaných zkušeností plně využijeme k dalšímu zkvalitnění přijímaných opatření k zabezpečení realizace ustanovení, jež vyplývají z Dokumentu stockholmské konference.

ČSSR a její ozbrojené síly významně přispěly svým důsledným přístupem k plnění ustanovení Dokumentu, k potvrzení nové reality ve vztazích mezi signatářskými zeměmi. Jednoznačně byla prokázána připravenost ČSSR napomáhat a aktivně se podílet na zlepšování celkové mezinárodně politické a vojenské situace v Evropě i na úsilí o její další prohloubení a zkvalitnění. To vše odpovídá i orientaci naší vojenské obranné doktríny. Musíme však objektivně z mezinárodní a vojenskopolitické situace současně vyvozovat závěry o nutnosti cílevědomého uplatňování bojové síly, připravenosti a bojové pohotovosti naší armády, jako nedílné součásti ozbrojených sil členských států Varšavské smlouvy.